

DE KLEINE RIETGANS: SLAPEN EN PLEISTEREN IN DE SÚDWESTHOEKE

Sieds Boersma

Nederland staat bekend als ganzenland bij uitstek. Fryslân neemt daarbij een bijzondere plaats in, zowel wat betreft het aantal soorten als de aantallen die in onze provincie verblijven. In de periode september tot en met april wordt heel Fryslân geteld door vrijwilligers van SOVON Vogelonderzoek Nederland in het kader van de jaarlijkse pleisterplaatstellingen. Aan dit omvangrijke monitoringprogramma doen ettelijke FFF-ers mee. Bijzondere soort voor Fryslân in dit project is de Kleine Rietgans. In de onderstaande bijdrage wordt kort uit de doeken gedaan waarom.

VOORKOMEN IN FRYSLÂN

Gemiddeld genomen herbergt Fryslân door het winterhalfjaar heen zo'n 40% van alle ganzen in Nederland. Eén van de belangrijkste soorten is de Kleine Rietgans. Van deze soort bestaan twee gescheiden populaties. De ene populatie broedt op Groenland en IJsland en brengt de winter door in Groot-Brittannië. De andere populatie broedt op Spitsbergen en overwintert tegenwoordig in Denemarken (Jutland), Nederland (Zuidwest-Fryslân) en België (Vlaanderen).

De laatste jaren arriveren de eerste exemplaren al in de laatste decade van september in Zuidwest-Fryslân,

ofwel de Súdwesthoeke. Tussen half oktober en half november is nagenoeg de gehele Spitsbergen-populatie in onze provincie aanwezig. Een belangrijk voedselgebied ligt tussen Bolsward, Sneek en Heeg en rond de Oudegaasterbrekken en de Idzegaasterpoel. Hier zijn de belangrijkste slaapplaatsen de Oudegaasterbrekken (incl. de Blauwhuister Poelen en het Ringwiell), de Idzegaasterpoel en de Witte en Zwarte Brekken. Daarnaast liggen belangrijke slaapplaatsen op de Friese IJsselmeerkust (Kleefstra 2000, Philippona 1978). Een ander belangrijk voedselgebied ligt in de omgeving van Oudega (Gaasterlân-Sleat), Elahuizen en Woudsend. Ook worden

steeds vaker groepen Kleine Rietganzen gezien op pleister- en slaapplaatsen in Midden-Fryslân, waaronder het Sneekermeeergebied en de graslanden rond De Deelen. Het voedsel dat deze bijzonder fraaie gans in ons gebied nuttigt, is uitsluitend gras.

TRENDS

De verspreiding van de Kleine Rietganzen in Nederland is tussen 1960 en 2000 nauwelijks veranderd; de soort komt bijna uitsluitend in Zuidwest-Fryslân voor. In de jaren zestig leverden tellingen maximaal 10.000 Kleine Rietganzen op. Het gemiddelde seizoensmaximum in de jaren zeventig bedroeg 9.000 vogels (Timmerman 1977).

Vanaf 1980 namen de aantallen toe, eerst tot ongeveer 18.000, en na 1986 tot 28.000 exemplaren. Aanvankelijk ging het daarbij om steeds zo'n 70% van de populatie, maar vanaf 1986 herbergt Fryslân gedurende enige tijd de gehele populatie (Schilperoord *et al.* 1989).

In de periode 1990-95 is tijdens de SOVON-tellingen een seizoensmaximum van 34.000 vogels vastgesteld (Koffijberg *et al.* 1997) en voor de periode 1996-2000 geldt een seizoensmaximum van 32.000 exemplaren (SOVON 2000). De populatieschatting van de 'Readpoatgoes' of 'it Blaupoatsje', zoals deze gans ook wel in het Fries wordt genoemd, bedroeg voor het seizoen 1998/99 37.000 stuks (Madsen *et al.* 1999).

Pleisterende Kleine Rietganzen bij de Blauwhuister Poelen

foto: archief It Fryske Gea

KLEURRINGEN

Sinds 1990 wordt jaarlijks op de pleisterplaatsen in Denemarken een aantal Kleine Rietganzen gevangen en voorzien van een kleurring om de hals. Mede door veldwaarnemingen van vele vrijwilligers, waaronder vele FFF-ers, is het mogelijk deze vogels te volgen in meerdere landen in Noordwest-Europa en hun trekbewegingen en verblijfdagen vast te stellen. Een 'normaal' patroon is dat een gekleurde exemplaar tussen september en november vanuit Denemarken in Fryslân arriveert, vanaf half november verder trekt naar Vlaanderen en in januari/februari weer terugkeert naar Denemarken. Van daaruit vliegen de vogels in mei via de Noorse kust naar Spitsbergen om te broeden.

In februari 1999 kwam er een ander patroon naar voren. Meer dan 12.000 Kleine Rietganzen kozen toen opnieuw voor een verblijf in Fryslân, waar het anders om enkele honderden tot hooguit enkele duizenden exem-

plaren gaat (SOVON 2000). Hier zaten ook enkele gekleurde exemplaren tussen, die de maanden daarvoor reeds een periode hadden doorgebracht in Fryslân en Vlaanderen en in januari/februari in Jutland waren waargenomen. Door een dik pak sneeuw in Jutland waren ze genoodzaakt betere voedselgebieden op te zoeken en kwamen zodoende weer terug in Fryslân. Dankzij de individueel gemerkte ganzen kon met zekerheid worden vastgesteld dat het om dezelfde exemplaren ging als die in het najaar daarvoor ook al in Zuidwest-Fryslân waren geweest. Ook tijdens de slaapplaattellingen werd in dezelfde periode nog een spectaculair aantal van 10.516 vastgesteld op de zomerpolders van de Witte en Zwarte Brekken (Kleefstra 1999).

BESCHERMING VAN PLEISTER- EN SLAAPPLAATSEN

Nederland, en Fryslân in het bijzonder, heeft een grote internationale verantwoordelijkheid voor de relatief kleine populatie van de Kleine Rietgans, aangezien vrijwel de hele populatie een periode, in Fryslân doorbrengt. In de loop van de jaren is de aankomsttijd vroeger komen te liggen. Om frequente verstoringen te voorkomen zou het dan ook een goede zaak zijn om de perioden van de gedooggebieden voor deze soort met bijbehorende vergoedingen naar voren te halen. Van 1 november naar 15 of 1 oktober. Het voorkomen van onnodige verstoringen op de slaapplaatsen voor deze soort dient ook in beleid worden vertaald door de beheerende organisaties en de provincie Fryslân. Zaak voor de FFF om in samenwerking met pleister- en slaapplaattellers dergelijke aandachtspunten aan de orde te brengen.

LITERATUUR

- KLEEFSTRA R. 1999. Slaapplaattellingen van ganzen en zwanen in het centrale merengebied van Fryslân in de winter van 1998/99. Rapport in eigen beheer, Akkrum.
- KLEEFSTRA R. 2000. Slaapplaattellingen van ganzen en zwanen in Midden- en Zuidwest-Fryslân in het winterseizoen 1999/2000. FFF-rapport nr. 63. Fryske Feriening foar Fjildbiology, Akkrum.
- KOFFIJBERG K., B. VOSLAMBER & E. VAN WINDEN 1997. Ganzen en zwanen in Nederland: overzicht van pleisterplaatsen in de periode 1985-94. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- MADSEN J., E. KUIJKEN, F. COTTAAR, T. HAITJEMA, F. MEHLUM, P.I. NICOLAISEN & T. BØNES 1999. Pink-footed Goose *Anser brachyrhynchus*: Svalbard population. In: Madsen J., G. Cracknell & A.D. Fox (red.) 1999. Goose populations of the Western Palearctic. A review on status and distribution. Wetlands International Publication No. 48. Wetlands International, Wageningen & National Environmental Research Institute, Kalø.
- PHILIPPONA J. 1978. De slaapplaats van de Kleine Rietgans in Friesland. Watervogels 3 (1): 32-38.
- SCHILPEROORD L.J., A. TIMMERMAN AZN. & J. PHILIPPONA 1989. De Kleine Rietgans *Anser brachyrhynchus* in Friesland in 1956-86. Limosa 62 (3): 125-130.
- SOVON GANZEN- EN ZWANENWERKGROEP 2000. Ganzen- en zwanentellingen in Nederland in 1998/99. SOVON-monitoringrapport 2000/03. RIZA-rapport BM99, Expertisecentrum LNV coproductie 33. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- TIMMERMAN A. Het wintervoorkomen van de Kleine Rietgans *Anser brachyrhynchus*. Limosa 50 (3-4): 71-91.

Sieds Boersma, coördinator SOVON Ganzen- en zwanentellingen
 Lege Hearewei 42, 9051 LG Stiens (tel.: 058-2572215)